

dr Olga Kielak

Polskie ludowe relacje między człowiekiem i rośliną (na przykładzie krzewów).
Badania z pogranicza etnolingwistyki i etnobotaniki
popularnonaukowe streszczenie projektu

Jaki związek z jałowcem ma diabeł i dlaczego nie należy pod żadnym pozorem wykopywać krzewu czarnego bzu? Dlaczego nie powinno się spać pod cisem? I dlaczego w leszczynę pioruny nie biją? Czy o żeńskości kaliny i męskości jałowca decyduje tylko rodzaj gramatyczny? Jaki związek z nazwą czeremchy ma zapomniany już rzeczownik *czeremere*, używany dawniej żartobliwie na określenie poalkoholowego zamroczenia umysłu? I dlaczego jeżyny nazywane są *niedźwiedziami*, a czarny bez – *bzem podlewany*? Dlaczego *malinowe zarośla* są w folklorze przestrzenią miłości? I dlaczego w pieśniach weselnych *cisowe stoły* i *cisowe ławy* to wcale nie są stoły i ławy wykonane z drewna cisa? W jaki sposób krzewy obecne były w świecie ludzi: jakie były praktyczne wykorzystania krzewów i jak wykorzystywano je w ludowych obrzędach, w magii oraz w leczeniu? Jakie znaczenie symboliczne im nadawano? Wreszcie, czy etnolingwista może wypowiadać się w kwestiach zarezerwowanych jak dotąd jedynie dla przyrodników? I czy przedstawiciele nauk humanistycznych mogą prowadzić badania wspólnie z przedstawicielami nauk ścisłych?

Projekt pt. *Polskie ludowe relacje między człowiekiem i rośliną (na przykładzie krzewów). Badania z pogranicza etnolingwistyki i etnobotaniki* ma, po pierwsze, pokazać relacje zachodzące między ludźmi i roślinami (wybranymi krzewami) w polszczyźnie potocznej i polskiej kulturze ludowej, po drugie, lingwistyczna narracja o krzewach ma być pretekstem do pokazania bliskich związków etnolingwistyki i etnobotaniki. W projekcie etnobotanika – dziedzina naukowa badająca interakcje między ludźmi i roślinami – zostanie potraktowana jako część etnolingwistyki – dziedziny językoznawstwa zajmującej się badaniem związków języka i kultury, a do analizy zagadnień etnobotanicznych zostanie użyta definicja kognitywna, sprawdzone narzędzie badawcze wypracowane na gruncie językoznawstwa.

Choć etnolingwiści rezygnują z opisywania świata za pomocą nomenklatury botanicznej, nad fakty botaniczne przekładając fakty kulturowe, a etnobotanicy raczej nie interpretują zaszyfrowanych w ludowych pieśniach znaczeń naddanych o roślinach – między etnobotaniką a uprawianą w środowisku lubelskim etnolingwistyką istnieje wiele punktów wspólnych: przedmiot badań, który stanowi świat roślinny; relacje zachodzące między światem roślin a człowiekiem; nastawienie na badanie myślenia potocznego oraz specjalne traktowanie języka – naturalne jak się okazuje nie tylko dla językoznawców, którzy budując opisy roślin, sięgają po twarde „dowody językowe” pozwalające im zweryfikować wiele ze stawianych hipotez, ale i dla etnobotaników, którzy w badaniach często priorytetowo traktują zakodowane w języku aspekty wiedzy.

Autorka projektu, odwołując się do koncepcji językowego obrazu świata (JOS) oraz do metod rekonstrukcji JOS (wspomniana już definicja kognitywna), zamierza zrekonstruować charakterystykę krzewów utwraloną w ich ogólnopolskich i gwarowych nazwach oraz utwraloną w polszczyźnie potocznej i ludowej „płec” krzewów; zakreślić językowo-kulturową granicę między człowiekiem i rośliną (krzewem); zrekonstruować relacje ludzi i roślin (krzewów) w kontekście idei „solidarności z życiem” oraz koncepcji „gatunków stowarzyszonych” i przeanalizować zmiany semantyczne zachodzące w wybranych przymiotnikach utworzonych od nazw krzewów, pojawiających się w konkretnych gatunkach folkloru.